

לב המזערים

עלון חודשי בענייני הלכה ומנהגים, מתוך סדרת הספרים "לב המזערים"

גיליון קפ"ו

הלכות והליכות בעניין 'ברכת הגומל'

ברכת הגומל (שו"ע ריט)

אמר רב יהודה אמר רב ארבעה צריכין להודות - יורדי הים, הולכי מדברות, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא (ברכות נד, ב).

הגמרא לומדת את זה מפרק ק"ז שבתהילים שנזכרו שם ארבע אלו, יורדי הים "יורדי הים באניות... יודו לה' חסדו, הולכי מדברות "תעו במדבר בישימון דרך... יודו לה' חסדו, מי שהיה חולה ונתרפא "אילים מדרך פשעם... יודו לה' חסדו", מי שהיה חבוש בבית האסורים "יושבי חושך וצלמות... יודו לה' חסדו" (ברכות נד, ב).

שו"ע ארבעה צריכים להודות, יורדי הים כשעלו ממנה, והולכי מדברות כשיגיעו לישוב, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא, וסימן (ברכת מודים) וכל החי"ם יודון סלה. חבוש יסורים ים מדבר (ריט א). **חיים יודון סלה** צריכים להודות ולברך ברכת הגומל.

נח הודה

מצינו שנח הודה על שניצל מהמבול ואחרי המבול העלה עולות דכתיב (בראשית ח כ) "ויעל עלת" כדרך יורדי הים באניות כדכתיב (תהילים קז כג) "ויזבחו זבחי תודה" והקריב במזבח המבורר שהקריבו עליו אדם קין והבל (חזקוני נח ח כ).

הטעם שתקנו חכמים לברך ברכת הגומל:

לפי שיש בכל אחד מארבעה המקרים הללו חשש סכנת נפשות, לכן תקנו חז"ל להודות לה' על הצלתו ולברך ברכת הגומל (ברכות נד, ב).

טעם אחר: ברכה זו נתקנה במקום קרבן תודה (רא"ש ברכות פרק ט יג).

הטעם שתקנו לברך רק על ארבע דברים אלו ולא על שאר מעשה ניסים משום שמצויים ביותר, לכן תקנו לברך עליהם ברכת הגומל, מה שאין כן שאר מקרים אחרים שאינם מצויים כלל אין לברך עליהם הגומל, אלא יברך שעשה לי נס (משנ"ב ריט ס"ק לא).

טעם אחר: לפי שבד' דברים אלו עלול אדם לתלות הצלתו בדרכי הטבע ומנהגו של עולם כיון שהצלתו נעשה על ידי בני אדם החולה יסמוך על הרופא, החבוש סומך על השתדלות רעיו וקרוביו, הולכי

נוסח הברכה וכיאורו

ברוך אתה... הגומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב.
והשומעים אומרים: **מי שגמלך כל טוב הוא יגמלך כל טוב**
סלה (שו"ע ריט א).

ביאור הברכה

הגומל לחייבים כלומר אפילו לאותם שהם חייבים דהיינו שהם רשעים דתרגום (בראשית יח כג) רשע חייבא עם כל זה גומל להם טובות וגם אני כאחד מהם שאף על פי שאיני הגון גמלני כל טוב (ב"י ריט, משנ"ב שם ס"ק ד).

הטעם במה שהשומעים אומרים

זה כעין תנחומים וברכה לנפש שסבלה יסורין (ערוך השולחן ריט ה).

ביאור אחר: שהציבור מברכים אותו שלא ינוכה לו מזכיותיו בעבור הנס שנעשה לו וזה הכוונה "הוא יגמלך כל טוב סלב" בלי נכיון (שלמי תודה בהקדמה).

נוסח בני ספרד

אומרים: קודם הברכה פסוק (תהילים קיא א) "אודה ה' בכל לבב, בסוד ישרים ועדה" (בן איש חי פרשת עקב). וכן פסוק (שם קז ח) "יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם" (אגודה ברכות קצו).

הוא מברך "ברוך אתה... מלך העולם הגומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב".

והם עונים: "האל שגמלך כל טוב, הוא יגמלך כל טוב סלה והוא עונה אחריהם אמן כן יהי רצון" (בן איש חי פרשת עקב).

מדבריות סומכים על המנהיג אותם, יורדי הים אדם בורר לעצמו ספינה טובה וקברניט מנוסה נמצא שבכולם עלול אדם לתת בטחונו והצלתו באדם ולא בבשר ודם, לכן ראו חז"ל לתקן ברכת הגומל רק על ארבעה דברים האלו כדי להודיע שגם דרכי הטבע הם בהשגחת ה' עלינו ובחסדי ה' ניצול (בא"ח פרשת עקב).

טעם אחר: כל חיותנו וקיומנו הם על פי נס ולא טבע, והניסים עצמם נחלקים לשני קצוות עם דרך המיצוע קצה אחת כשהניסים גלויים ויוצאים מדרך הטבע לגמרי כמו ניסי מצרים ועל זה מברך שעשה ניסים לאבותינו או שעשה לי נס, הקצה השני ניסים הכרוכים בטבע כמו הפרנסה וכל קיומנו ועל זה לא שייך ברכה פרטית ויוצאים בתפילות התמידיות שמזכירים בהם הודאה מודים אנחנו לך

ויש עוד מין שלישי והוא ממוצע בין הנסים ובין הטבעיות, דהיינו שהדבר הוא בטבע אבל יוצא מדרך הטבע לגמרי אל טבע הניסים כגון עובר ימים, זה טבע אמנם כאשר יקומו רוחות וסערות קשה על פי הטבע שתנצל הספינה ומ"מ אינה יוצאת מגדר הטבע לגמרי, וכל שכן הולכי מדבריות שהם סכנה עצומה, וכן היושב בבית האסורים לברך לשון נס אי אפשר ורק נותן תודה פרטית להשי"ת על הדבר הזה ומצדיק עליו הדין בברכה שהיטורים שהגיע לו הוי מפני חטאיו והצלתו הוא גמולת טובה מה' יתברך אך לחייבים (ערוה"ש ריט א).

טעם אחר: אין לומר כי יגדל כוחו של הבורא בהצלת אלו ארבעה יותר מקיום שאר ברואיו שהלא אין קץ וגבול ליכולתו, והטעם שדווקא אלו צריכים להודות מפני שהם זכו להכיר חסד עליון, והם ראו מעשה ה' מה שלא זכו שאר אדם, **סמך לדבר** מהגמ' במסכת קידושין (ג, א) ר' יוחנן היה עומד מפני זקני הגויים מפני שאמר כמה מאורעות עברו עליהם, וראו הרבה ניסים ומופתים (יד המלך בהקדמה).

טעם אחר: מפני שאלו ארבע הדברים הם הדברים הבאים על האדם, שאדם במדבר ולא מוצא מה לאכול ולשתות ואין לו צרכיו ראוי שיגיע לו מיתה מצד שהוא משולל מכל דבר שצריך האדם, יורדי ימים היורד לים ובאים הגלים לשטוף אותו ואין דבר יותר גדול וחזק כמו הגלים שבאים על האדם לשטוף אותו הרי שהראשון [הולכי מדברות] מצד

להצלת התורה ומשפחתו בפרנסה כשפע ובקלות

העדר שאין לו כל שהוא מצד השלילה ויורדי הים אינו שלילה אלא שבא עליו דבר בכח מבחוץ וזה הפך הראשון.

חולה ונתרפא החולי הוא מצד האדם עצמו, שאינו חסר דבר כמו מי שהוא במדבר ואין דבר שבא עליו מבחוץ כמו גלי הים, רק החולי הוא באדם עצמו שיש בו שיווי מזג והוא אמצעי בין הים ובין המדבר.

היוצא מבית האסורים הוא דבר רביעי כאשר אדם מסור בידי אדם הוא בבית האסורים שכאשר נתון ברשות האדם אז האדם פועל בו כל אשר ירצה והוא פועל בחירי ורצוני (מהר"ל נתיבות עולם נתיב העבודה פרק יג).

רשות או חובה

יש אומרים: שברכות אלו רשות וכך כתב המג"א (ריש סימן ר"ט ד"ה קטן) אפשר שנשים אינם מברכות מפני שסברא ליה שברכות אלו רשות, בתשובות הלכות קטנות כתב (ח"ס א) כל ברכות הודיה הן רשות, וכן כתב בפמ"ג (א"א רכה א) יש אומרים שכל הנך - ברכות שבח רשות.

ויש אומרים: שברכות אלו חובה, עיין שו"ע (רכג א) משנ"ב (שם ס"ק ז), פמ"ג (ריט) אבל ודאי צריך להודות, וכן משמע בב"י (ריט ה) שכתב אם אחד היה חייב לברך גומל.

ויש אומרים: שברכה זו מדברי קבלה, הלבוש (ריט א) כתב הודאה זו דוד המלך ציוה (פמ"ג הקדמה לסימן ר"ט).

חייב הברכה

מברכים אפילו לא קרה לו שום סכנה, כגון שעבר את הים ולא היה רוח סערה, והברכה היא כיון שעלול לקרות מקרים כאלה צריך להודות שניצל מזה (ביאור הלכה ריט ד"ה יורדי).

זמן הברכה

היוצאים לדרך ארוכה ובמשך נסיעתם נחים ונופשים אינם צריכים לברך במקום חנייתם אלא רק כשיגיעו ליעדם (הגרש"א הליכות שלמה תפלה כג דבר הלכה ד).

בנוסח הברכה

ענין אמן אחר הברכה

בשו"ע (ריט ב) לא מוזכר שציבור אומר אמן, **יש אומרים:** שדבר פשוט שעונים אמן כמו כל ברכה שעונים אמן (שו"ת מהר"ם ב"ב פסקים סימן קעו, א"ר קמא ו, שערי אפרים פתחי שערים שער ד ל, ערוה"ש ריט ה).

ויש שלא עונים אמן, **והטעם:** מפני שאומרים מי שגמלך כל טוב וזה במקום אמן (פתחי שערים שער ד ל, התעוררות לתשובה ח"א סוף סימן נט).

"שגמלני כל טוב"

יש אומרים: שיאמר "שגמלני טוב" [ולא כל טוב], **והטעם:** דהאין יאמר כל טוב דסוף סוף יותר טוב אילו לא היה כלל במצב של סכנה, **ועוד** שהמנהג הוא שהעונה מוסיף על דברי המברך ולכן העונים מוסיפים ואומרים מי שגמלך טוב הוא יגמלך כל טוב סלה (הגרש"א הליכות שלמה פרק כג הערה ז).

ברכה בעשרה ותרי רבנן

וצריך לברך ברכה זו בפני עשרה, דכתיב (תהלים קז לב) "וירוממוהו בקהל עם", ואין קהל פחות מעשרה, וגם צריך שיהיו תרי רבנן בתוך אלו העשרה דכתיב (שם) "ובמושב זקנים יהללוהו", ואין זקן אלא חכמה (קידושין לב, ב) ומיעוט זקנים שנים (ברכות נד, ב, שו"ע ריט ג, לבוש שם ג).

ברכה בעמידה

ברכת הגומל נאמרת בעמידה (רמב"ם הלכות ברכות פרק י הלכה ה, משנ"ב ריט ס"ק ד), ובדיעבד יצא אף עם אמרה בישיבה (משנ"ב שם).

וכן כתב הב"ח (ריט א) מיהו מנהג כל ישראל לברך מעומד ואין לשנות,

וכך משמע מלשון הפסוק (תהלים קז לב) "וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו" ומה שכתוב בפסוק "ובמושב זקנים יהללוהו" משמע שהזקנים בישיבה מכלל דהמהללים אינם בישיבה אלא בעמידה.

הטעם בעמידה

לפי שהגומל דומה לברכת הלל והלל דינו בעמידה (א"ר ריט ז).

טעם אחר: כיון שברכת הגומל נתקנה במקום קרבן תודה וקרבן תודה דינו בעמידה ובישיבה פסול (זבחים טו, ב) לכן ברכת הגומל נאמרת בעמידה (נהר שלום ריט א).

טעם אחר: מכיון שברכת הגומל נאמרת בציבור (שו"ע ריט ב) צריך לעמוד משום כבוד הציבור (חת"ס סימן נא).

טעם אחר: לפי שהמברך בפני עשרה וכל בי עשרה שכנתא שריא - שורה השכינה לכן צריך לעמוד מפני כבוד השכינה (ערוך השולחן ריט ו).

ברכת הגומל אחר קריאת התורה

יש אומרים: שיש לו לעלות לתורה ולברך הגומל לאחר ברכה האחרונה (אשל אברהם בוטשאטש ריט מהדו"ת), **וכן המנהג** לברך אחר קריאת התורה (תוס' ברכות נד, ב ד"ה ארבעה).

הטעם: לפי שצריך לברך ברכת הגומל במקום שיש בו מנין של עשרה אנשים, וכאשר קוראים בתורה יש מנין של עשרה אנשים (עיין שו"ע ריט ג, אורחות חיים שני וחמישי כה).

טעם אחר: משום ששניים מתוך העשרה צריכים שיהיו תלמיד חכמים, וספר תורה נחשב במקום תלמידי חכמים (הרא"ה על הרי"ף ריש פרק ט דברכות).

טעם אחר: כשבאים להודות לה' על הנס אומרים עם ההודיה דבר תורה, להורות שזכות התורה מצילה ומגינה, לכן נוהגים לברך ברכת הגומל בשעת קריאת התורה, ובכך יוצא ידי חובה של דברי תורה (טעמי המצווה).

טעם אחר: משום שנוח לו לאדם לעשות מצוה בשעה שמודה על הנס (פקודת הלויים).

טעם אחר: לפי שהעלייה לתורה באה במקום קרבן תודה, כמו שכתוב (ויקרא ז לו) "זאת התורה לעולה ולמנחה", וכן כתב המג"א (רפב יח) שאבי הגולד בשבת שאשתו הולכת לבית הכנסת מה שעולה לתורה הוי כמו הקרבת קרבן יולדת ואף על גב שאין קוראים לפניו פרשת יולדת, וכאשר מברך הגומל בשעת קריאה בתורה מקיים את הפסוק (תהלים קז כב) "ויזבחו זבחי תודה ויספרו מעשיו ברינה" (שו"ת חת"ס או"ח סימן נא).

המברכים הגומל ללא עליה לתורה יברכו בסוף הקריאה לאחר אמירת קדיש (אהלך באמתך פרק כג סעיף נח).

ברכה בקול

יש אומרים: שהמברך הלחש הוי כאילו בירך לא בפני עשרה וצריך לברך עוד הפעם בקול בפני עשרה בלי שם ומלכות (בן איש חי עקב ג).

אמירת ברכת הגומל בלילה

יש אומרים: שאין לברך ברכת הגומל בלילה, **והטעם:** כיון שברכת הגומל הוא במקום הקרבת קרבן תודה וקרבן תודה אינו קרב בלילה (שדה צחק).

ויש אומרים: שאין הכוונה שהגומל ממש כקרבן תודה לכל דיניה ופרטיה וכשם שהקרבה רק ביום ברכתה רק ביום, אלא אפשר לברך בלילה (שו"ת חת"ס או"ח נד ד"ה וי"ל, שו"ת מהר"ם שיק או"ח פח, קצות השולחן סה ס"ק ו).

ויש אומרים: שלכתחילה יש לומר ביום לפי שברכת הגומל במקום קרבן תודה ותודה אינה אלא ביום, ובדיעבד יצא ידי חובה אף בלילה (בן איש חי עקב אות ג, כה"ח ריט יד).

זמן הברכה - עד מתי מברך הגומל

לכתחילה צריך לברך ברכת הגומל סמוך לזמן שנתחייב בברכה (טושו"ע ריט 1).

יש אומרים: ואם איחר מלברך יש לו תשלום לברך כל זמן שירצה (טור ריט 1), **והטעם:** משום שברכה זו נתקנה כנגד קרבן תודה, וקרבן תודה יכול להביאה כל זמן שירצה (צידה לדרך).

יש אומרים: שאף אם איחר יש לו תשלומים כל זמן שירצה ונכון שלא לאחר שלשה ימים (ארחות חיים בשם הרמב"ן הובא בב"י ריט 1, שו"ע שם 1). **והטעם:** על פי דברי הגמרא במסכת עירובין שאומרת (סה, א) "הבא מן הדרך אל יתפלל שלשה ימים" [הטעם: משום שאין דעתו מיושבת עליו מפני טורח הדרך (רש"י שם סה, א)] נראה שעד שלשה ימים קרוי בא מן הדרך (בית יוסף שם, משנ"ב שם ס"ק כ).

ויש אומרים: שעד חמשה ימים יכול לברך (בית יוסף ריט 1 בשם הרשב"א שקיבל מרבינו יונה), **והטעם:** משום שעד חמשה ימים דרך האדם להכיר היטב ולהעריך גדול הנס והחסד שגמלו ה' יתברך ואחרי הימים האלו דרך האדם לאבד את ההכרה המלאה בחסד שנעשה עמו ורצו חכמים שהברכה תהיה בעת שבעל הנס מכיר את ניסו (הגר"ח"ל אורבאך הו"ד בקובץ ישורון חלק טו עמוד תקנו).

לברך בשבת

יש אומרים: שעדיף לחכות ולברך בשבת, **והטעם:** לפי שאז מצוים קהל גדול ובניהם תלמידי חכמים (שלחן הטהור ריט ב).

לברך עם ס"ת בנ"י ימים או בלי ס"ת לאחר ג' ימים

יש אומרים: שאפילו אם יצטרך בשביל זה לברך שלא בס"ת כפי המנהג אף על פי כן לא יאחר יותר משלשה ימים כגון אם יצא ביום ב' לאחר שכבר קראו יברך בעשרה בלא ס"ת ואל ימתין עד יום ה' (משנ"ב ריט ס"ק כ).

והמנהג להמתין לברך עם ס"ת אף עם יעברו ג' ימים (שערי אפרים שער ד כז).

עבר זמן רב

יש אומרים: שעם עבר זמן רב ונשכח ממנו הדבר שוב לא יברך (ערוה"ש ריט 2), וכמה הוא זמן רב כל שעבר שנה שלמה חשוב זמן רב (שו"ת שבט הקהתי ח"א ק).

יש אומרים: שאפילו זמן רב ואפילו עד עשר שנים אפשר לברך (שו"ת בצל החכמה ח"ה פה).

לצאת ידי חובה בכרכה של אחר

יש אומרים: שלכתחילה לא יבקש מחבריו [שחייב בברכת הגומל] שיכון להוציאו ידי חובה בברכת הגומל, **והטעם:** לפי שכל אחד התחייב בברכה זו מחמת סיבה שונה אחד מכיון שניצל מחולי, וחברו ממפני שהוא מיורדי הים, והאחר יצא מבית האסורים לכן ראוי לכתחילה שכל אחד יברך לעצמו (הגר"ח"ק הובא בגליון בדרכו באמונה גליון נא פנחס תשע, עיין פסקי תשובה ריט 2 הערה 90 שהביא טעם זה מהרע"א בשם ספר אורים גדולים).

מנהג הספרדים כשרבים חייבים ברכת הגומל אחד מברך ומוציא ידי חובה את כולם (עיין בספר זכרון לחת"ס עמוד כה שכן נהג).

חילוקי מנהגים בין בני אשכנז לבני ספרד

למנהג אשכנז: אינם מברכים ברכת הגומל אלא אם כן הסכנה שכיחה ומצויה ואז צריך לברך כגון היורד בים אף עם לא היה לו רוח סערה (ביאור הלכה ד"ה יורדי).

לבני ספרד: מברכים כל שיש איזה חשש סכנה אפילו סכנה רחוקה.

שאר סכנות

לבני אשכנז מברכים הגומל כל שהיה במקום או בזמן סכנה ואפילו אינו

מארבע דברים (ים, מדבר, חולה, חבוש) אלא בכל סכנה (שו"ע ריט 1 משנ"ב ס"ק לב).

וגדר מקום סכנה מי שהיה במקום סכנה וניצול ממנה, אבל מי שהיה בכמעט סכנה כגון אם כמעט נדרס על ידי מכונית והמכונית עצרה בפתאומיות סמוך לו וניצול אין מברך, **והטעם:** משום שבכך לא נחשב שהיה בתוך סכנה לענין ברכת הגומל אמנם אם נגעה וניצול חשיב במקום סכנה (חוט שני הלכות ברכות הודאה ברכת הגומל א, הגרשז"א הליכות שלמה פרק כג א, הגריש"א אשרי האיש ח"א פרק מ אות כ).

לבני ספרד אין מברכים הגומל אלא על ד' דברים אלו אבל בשאר מיני סכנה אין מברכים הגומל אלא ברכת שעשה לי נס במקום הזה (כפי הכרעת השו"ע שם שאין לברך עליהם אלא טוב לברך ללא הזכרת שם ומלכות, שערי תשובה ריט א בשם הברכ"י שכן המנהג, ובכה"ח נב בשם עוד גדולי הפוסקים הספרדים).

ברכת הגומל בעובר את הנהר

לבני ספרד: שמברכים אף בסתם דרכים מברכים על נהר שלא גרע משאר דרכים.

ולמנהג בני אשכנז: שבדרך אין מברכים, אפשר שגם לגבי נהר אין מברכים משום שלא מצוי זק כמו של נהים (ביאור הלכה ריט ד"ה יורדי).

ברכת הגומל כשהולכים מעיר לעיר

באשכנז וצרפת אין מברכים [ברכת הגומל] כשהולכים מעיר לעיר, **והטעם:** משום שלא חייבו אלא בהולכי מדברות שמצויות בו חיות רעות ולסטים (שו"ע ריט 2).

ובני ספרד: נוהגים לברך ברכת הגומל כשהולכים מעיר לעיר **והטעם:** מפני שכל הדרכים בחזקת סכנה (שו"ע שם).

ביאור המחלוקת

בגמרא בברכות (נד, ב) כתוב "יורדי הים הולכי מדברות" וכך נהגו בני אשכנז שרק הולכי מדברות מברכים.

בירושלמי (ברכות פרק ד הלכה ד) כתוב "ר' שמעון בר אבא בשם ר' חנינא כתוב כל הדרך בחזקת סכנה", וכך כתב הרמב"ם (ברכות פרק י הלכה ח) **"והולכי דרכים"** וכך נהגו בני ספרד.

והחולקים מבארים: שמה שנאמר בירושלמי כל הדרכים בחזקת סכנה הכוונה לענין תפלת הדרך שצריך לבקש על עצמו ולא על ברכת הגומל.

שיעור הנסיעה שיעור פרסה דהיינו שבעים ושתים דקות.

[ואם נסע יותר משבעים ושתים דקות בגלל פקק תנועה לא מברך הגומל, **והטעם:** שלא מחשיבים את הזמן שיושב וממתין (שו"ת מעשה ניסים ח"ב סימן צג)].

ברכת הגומל לאחר טיסה במטוס

יש אומרים: שעל נסיעה במטוס מברכים ברכת הגומל, **והטעם:** לפי שבטיסה יש סכנה (אגרו"מ או"ח ח"ב סימן נט, הגרשז"א הליכות שלמה פרק עשרים ושלשה ה, דבר הלכה שם ח).

ויש אומרים: שאין לברך, **והטעם:** משום שיורדי הים הכוונה כפשוטו שעובר דרך הים ולא באויר מעל הים (כאיל תערוג הלכות ברכות ברכת הגומל שכן דעת הגרי"ז והגר"א קוטלר והרב מפונב"ז דלא כחזו"א).

טיסה שלא עברו את הים (טיסה בשמי הארץ)

יש שנהגו: לברך אף אם לא עברו מעל הים (הגרשז"א הליכות שלמה פרק עשרים ושלשה ה, דבר הלכה שם ח).

ויש אומרים: שיש לברך רק עם אם אורך הנסיעה הוא יותר משבעים ושתים דקות (שו"ת אבני ישפה סימן מז).

המפליג באוניה שייט בים

יש אומרים: שאינו מברך, **והטעם:** כיוון ששט קרוב למקום ישוב אינו

בחזקת סכנה, שאם יטבע יצילו אותו מיד (הגרש"א הליכות שלמה פרק כג אות ה).

יש אומרים: שהמפליג בים או בכנרת אפילו לתענוג [כמו שמצוי שייט בים] מברך הגומל (אור לציון פרק יד אות מג).

נוסע במנהרה שמתחת הים

הנוסע במנהרה שמתחת הים כגון בין צרפת לאנגליה מתחת למימי תעלת למאנש אינו מברך, **והטעם:** משום שאינו בכלל יורדי הים והוא הדין אם יעשו גשר מעל הים שאינו מברך (שבט הלוי חלק ט עב, שו"ת להורות נתן חלק ז י).

הגומל אחרי ניתוח

הרדמה מלאה: העובר ניתוח בהרדמה מלאה, **יש אומרים:** שצריך לברך הגומל (הגר"ח"ק קובץ בעקבי שיח עמוד טז), ואף בניתוח שאין בו סכנה (הגר"ש דבליצקי זצ"ל, בעקבי שיח שם).

ניתוח בהרדמה מקומית

יש אומרים: שאף בהרדמה מקומית צריך לברך (הגר"מ פיינשטיין הובא בספר מסורת משה חלק ב או"ח אות פ"ב פ"ג, הגרש"א הליכות שלמה פרק כג ב כתב שם לאחר ניתוח שבר [קילע] אף שהיתה הרדמה מקומית מברך הגומל).

יש אומרים: שרק על ניתוח שהיה בו סכנה מברכים ברכת הגומל (עקבי שיח שם בשם הגר"ע אוירבך שלי"ט א).

קטן ברכת הגומל

יש אומרים: שקטן פחות מגיל י"ג שנים לא יברך ברכת הגומל (מהר"ם מינ"ץ תלמידו של בעל התרומת הדשן סימן יד והבא במג"א שו"ת ריט, שערי אפרים שער ד סעיף כח).

והטעם: שאין יאמר "הגומל לחייבים טובות" שמשמע שמחויב עונש והרי קטן לאו בר עונשין (מהר"ם מינ"ץ שם, באר היטב ריט א).

אשה בברכת הגומל

יש אומרים: שאין לאשה לברך הגומל (שו"ת הלכות קטנות ח"ב סימן קסא, מג"א ריש סימן ריט בשם מנהג העולם, משנ"ב ריט ס"ק ג, אורחות רבינו ח"א עמוד צא בשם מרן החזו"א).

הטעם: לפי שברכה זו נאמת בפני עשרה אנשים (כמבואר בשו"ע ריט ג) וכיון שאין לך יפה מן הצניעות וכל כבודה בת מלך פנימה לכן אין זה ראוי שאשה תעמוד ותברך בפני עשרה (שו"ת הלק"ט ריט כנה"ג ריט משנ"ב ריט ס"ק ג).

טעם אחר: לפי שסוברות שברכה זו היא רשות (כמו שאמור לעני ברכת שהחינו רמ"א רכג א) ולכן מקילות בזה (מג"א רכג ג, ריש ריט ד"ה קטן).

טעם אחר: כיון שהמנהג לברך בשעת קריאת התורה ולכן חושבים שאין הנשים חייבות בברכה זו (ערוך השולחן ריט ו).

טעם אחר: על פי האמור שאין מברכים ברכת הגומל בלילה משום שנתקנה במקום קרבן תודה (כמו שכתב הרא"ש ברכות פרק ט סימן ג) ותודה אינה באה אלא ביום וכיון שזמן הברכה הוא רק ביום א"כ הוי מצות

עשה שהזמן גרמא וגם עיקר ברכתה היא מדברנו וא"כ הוי תרי דרבנו ובכה"ג י"ל שנשים לא קיבלו על עצמן לברך ברכה זו (עיין שו"ת הר צבי או"ח ח"א סימן קיח על פי חת"ס בתשובה או"ח סימן נא).

יש שנהגו שרק יולדת מברכת

יש אומרים: כיון שבשעת הלידה היתה האשה בסכנת חיים וניצלה מוטל עליה בירושלים להודות בברכת הגומל.

וכן מנהג ירושלים שאשה מברכת הגומל (בכנסת הגדולה סידור עמודי לשמים להיעב"ץ וחי אדם כלל סה ס"ו ושו"ת שרגא המאיר ח"ד סימן ל ס"ק ח בשם מנהג ירושלים שנשים מברכות ברכה זו).

יש הנוהגים: שעושים מנין בבית היולדת כדי שתשמע ברכו ותענה ברכו ולא דווקא בעלה ותכון לתת שבח והודאה לשי"ת שיצאה בריאה מהלידה (אוצר הברית פרק ב סימן ד ג).

לנוהגות לברך הגומל **יש מנהגים שונים בצורת הברכה, והטעם:** כיון שצריך לברך הגומל בפני עשרה ואין זה מן הראוי שתעמוד בפני עשרה אנשים לכן הונהג אופנים שונים כיצד תברך על הצד היותר טוב.

אפשרות אחת האשה באה לבית הכנסת בעזרת נשים בזמן שיש עשרה אנשים פונה לכיון ההיכל ומברכת (כנה"ג ריט היעב"ץ בסידורו).

מנהג ירושלים להביא מנין לבית היולדת אחר התפילה ומברכת בפניהם (כה"ח ריט אות ז קצות השולחן להגר"ח נאה סימן סה ס"ק ו).

מנהגים אחרים: שהבעל מברך ומוציא את האשה ידי חובתה (אוצר הברית פרק ב סימן ד סעיף ג).

יש הנוהגים: שהבעל מברך הגומל בפני עשרה בנוכחות אשתו ואומר "ברוך אתה..שגמלך כל טוב והאשה אומרת אמן" (שם).

יש הנוהגים: שהיולדת באה בפעם הראשונה לבית הכנסת ובעלה עולה לתורה והיא שומעת אותו מברך ברכו את ה' וכו' ומכוון לתת שבח והודאה להשי"ת על אשתו שיצאה בריאה מהלידה והיא עונה אמן על ברכתו (שם).

יש הנוהגים: לעשות מנין בבית היולדת ושומעת ברכו מהחזן ולא מבעלה דווקא (שם).

המנהג שמברכת כאשר הקרובים מתאספים בביתה (הגרש"א פרק עשרים ושלשה ד).

יש אומרים: שאין ליולדת לברך ברכת שהחינו

והטעם: מכיון שנוסח הברכה הוא "הגומל לחייבים טובות" אין הברכה מתאימה ליולדת שהגיע לתשישות מכוח קיום מצות הבורא לקיום העולם ואדרבה המברכת כאילו ממחוסרי אמנה ח"ו שלא יבטח בה' שמצווהו בקיום מצוותיו (שו"ת מטה לוי חלק ב סימן יח).

טעם אחר: כיון שהיא בנידתה אינה מברכת וכיון שנדחה נדחה (שו"ת ויצבר יוסף סימן מא).

טעם אחר: שזהו דרכו וטבעו של עולם שאשה יולדת ואין זה מחלה ממניי מחלות (שו"ת הר צבי או"ח סימן קסג).